

ЛЕКСИКО-СЕМАНТИЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА МІКОЛОГІЧНОЇ ЛЕКСИКИ В УКРАЇНСЬКИХ ГОВІРКАХ ЗАКАРПАТСЬКОЇ ОБЛАСТІ

Мигoliniаць О.Ф.

БІЛИЙ ГРИБ (БОРОВИК) (*Boletus edulis* Bull.):

білий гриб^п (майже на всій території обл.), біл'ак (борж., марамор.), буковий (у більшості гов.обл.), букоу́чки (Лікцари Пр.), дубовий (у зах. частині обл.), дубоу́чки, дубу́чки (ужан.), дубовики (Росвигове Мк.), тоу́ст'ук (гуц.), тоу́ст'ак (Велика Копаня Вн.), тоу́стокорен:ик (верх., гуц.), гриб^п (верх.), смерековий (верх.), масл'ак (Довге Поле Уж.), чорноголове^пц (Дулове Тч.).*

Номени білий гриб^п, біл'ак (псл. *bel'akъ "т.с.") пов'язані з тим, що "м'якуш цього гриба не темніє ні в повітрі, ні в окропі" (Заворотна, 224).

Темним забарвленням шапочки гриба мотивується назва чорноголове^пц.

Назви буковий, букоу́чки, дубовий, дубоу́чки (дубу́чки), дубовики, смерековий зумовлені місцем проростання гриба. Паралель для останньої знаходимо в слл.мові: hrib smrekovy (Dernek, 90).

Специфічні закарп. регіоналізми тоу́ст'ук, тоу́ст'ак, тоу́стокорен:ик мотивуються формою ніжки гриба.

Назва масл'ак пояснюється тим, що при варінні гриб виділяє слизь.

Ізоглоса назви гриб^п продовжується і в інших укр.гов., крім описуваної рослини, ще й на означення *Merulius lacrymans* (СБН, 199). З псл. *gribъ (ЕСУМ, I, 592).

ДОЩОВИК ІСТІВНИЙ (*Lycoperdon perlatum* Pers.): дощовик (у зах. частині обл.), дож:овик (Перечин), дожджовик (Мирча В.Бр.), порха́йка (майже на всій території обл.), порохи́'а́йка, порохи́'а́йка (у більшості гов. обл.), міхунки (борж.), поганки (борж.), сви́н'ц'кий сир (верх.), діку́й сир (верх.), к'ін'ц'кий сир (Верховина Бистра В.Бр.), чортова пі́па (борж.), чортові гриби́ пухтар'і (Ільниця Ір.), пуха́йка (Чумалево Тч.), пух'інка (Дулове Тч.), пука́йка (Вучкове Мж.), пукалка (Кам'янське Ір.), фукалка (Бородівка Мк.), гливи́ (Кушниця Ір.), мошурка (Стужиця В.Бр.), пі́кы (Квасове Бр.).

Назви дощовик, дож:овик, дожджовик мотивуються періодом проростання гриба (час, коли випадає найбільше опадів). Пор. ще рос. дождевик (Симоненко, 16), болг. дождевикъ, дождяникъ, дожевикъ (Ахтаров, 203).

Назви порха́йка (псл. *rogachka "т.с."), порохи́'а́йка, порохи́'а́йка, пухтар'і, пуха́йка, пух'інка, пука́йка, пукалка, фукалка зумовлені специфічною властивістю гриба (коли досягає, розлітається при найменшому поштовсі). Порохи́'а́йка, крім *Lycoperdon perlatum*, поширена ще й на означення *Globaria bovista*, *Bovista plumbea* (СБН, 268). Пор. ще чес. púchavka *Lycoperdon perlatum* (Dernek, 402).

Лексема міхунки зумовлена тим, що тіло цього гриба вкрите маленькими пухирцями (закарп. діал. міхунками).

Оскільки цей маловідомий, їстівний у молодому вигляді гриб, нерідко приймають за поганий, то звідси походять й назви поганки́, чортові гриби́, чортова пі́па, сви́н'ц'кий сир, к'ін'ц'кий сир. Деякі з них

* Докладніше про поширення поданих назв у цій статті див.: Науковий вісник Ужгородського університету. Серія філологічна.- Ужгород, 1995.- Вип. I.- С. 74-78.

поширені і в інших укр. гов. на означення *Lycoperdon* (свинячий сир), *Claviceps purpurea* (дикий сир), *um tataricum*, *Agaricus* sp. (поганка) (СБН, 204, 265, 281).

Гли́ва <сл. * *gliva* "вид гриба" (ЕСУМ, 1, 524).

Закарп. регіоналізм *пі́кы* (<нім. *Pike* - Фасмер, III, 260) зумовлений тим, що своєю формою гриб одну із мастей картин - піку.

КЛАВАРІЯ ГРОНОВИДНА (*Clavaria botrytis* Pers.):

квочкы/-ы (ужан., верх., борж.), шч'іткы/-ы, шчуткы/-ы, шч'ўткы/-ы (верх., борж., гуц.), ван'а (верх.), шч'іткованц'і (верх.), персткы (верх., марамор.), перстикованц'і (Снєвир Мж.), ки (ужан.), каша (марамор.), кашка (Кушниця Ір.), кашкан'і (Ільниця Ір.), р'ішкашка (Довге Ір.), ван'і (борж., марамор.), корчкы (борж., марамор.), корчоўкы (Напкове Хс.), корчован'кы (Онок курка (верх.), курочкы/-ы (ужан., борж.), кур'ачкы (Кам'янське Ір.), кур'ата (Волосянка В.Бр.), та (Верхня Визниця Мк.), лапкы (Велятин Хс.), кур'ач'і лапкы (борж.), кур'ач'і лабы (Бородівка ворон'ач'і лапкы (марамор.), пот'ач'і лапкы (марамор.), риж'кы (гуц.), олен'ач'і риж'кы (ужан.), і риж'кы (Вишка В.Бр.), нухткы, похткы (ужан., марамор.), коўпакы (Кваси Рх.), коўпачкы (ове Хс.), баран (Великий Раковець Ір.), глівы (Каліни Тч.), стр'апчкы (там же), фодор'омба яниця Уж.), шеп'і'омбо (Квасове Бр.).

Номен. лапкы, кур'ач'і лапкы, кур'ач'і лабы, ворон'ач'і лапкы, пот'ач'і лапкы, риж'кы, 'ач'і риж'кы, олен'і риж'кы виникли на основі подібності частини гриба до ніжок птахів. У тьтаті універбації кур'ач'і лапкы, баран'ач'і (олен'і) риж'кы і т.п. утворилися назви квочкы/-ы, ка, курочкы/-ы, кур'ачкы, кур'ата, курчата, баран, які є оригінальними закарп. регіоналізмами. Пор. *uřátka* "т.с." (Majewski, 215).

Назви пал'чкы, персткы, перстикованц'і, нухткы, похткы зумовлені подібністю гриба до відної частини людського тіла. Пор. у значенні *Clavaria botrytis*: с.-х. прстеци, прстїци, прсткы оновїї, 129).

Схожістю з кушем пояснюються закарп. регіоналізми корчован'і, корчкы, корчоўкы, чован'кы, утворені від діал. корч "куш".

Зовнішню подібність гриба до певних побутових предметів та відповідного продукту відбивають и шч'іткы/-ы, шчуткы/-ы, шч'ўткы/-ы, шч'іткован'а, шч'іткованц'і, коўпакы, коўпачкы, кашка, шкан'і, р'ішкашка (діал. рішкаша "рис, рисова каша"), лашкы (закарп. діал. лапкы "лапша").

Закарп. регіоналізм стр'апчкы походить від прикм. стрипатий. Пор. слд. *strapačka* "т.с." *tmek*, 140).

Назви фодор'омба, шеп'і'омбо - мадяризм *gomb*-а <уг. *gomb* "гриб", фодор <уг. *fodor* "оборка, тан", шеп'і <уг. *seprű* "мітла" (Hadrovics-Galdi, II, 698).

ЛИСИЧКА ЗВИЧАЙНА (*Cantharellus cibarius* Fr.):

лисїчка (по всій території обл.), лышка (ужан.), лисїц'а (Майдан Мж.), лист'ата (Розтоцька П стіль В.Бр.), жоўт'кы (борж., марамор.), жоўт'анкы (Пузняківці Мк.), губы/-ы (ужан.), курпчкы (орж.), г'урчїц'і (борж.), сиройшкы (борж.), ч'ірке'омбо (Квасове Бр.).

Жовтим кольором гриба, подібним до шерсті лиса, зумовлені назви лисїчка, лышка, лисїц'а, лист'ата. Всі вони, за винятком останньої, поширені і в інших укр. гов. (СБН, 236-237). Лышка < лїска і лїсїчка - з сл. **liška*, **liščka* "т.с."

До цієї ж мотиваційної групи належать номен. курпчкы, жоўт'кы, жоўт'анкы. Пор. ще слд. *kuriatko* (Dermek, 162), пол. *kurak*, *kurka*, *kurki* "т.с." (Majewski, 163), білор. жоўцік (Серганина-Яшкин, 106), болг. глба желтурка, желта глба (Ахтаров, 123), с.-х. жутица, жутуља "т.с." (Симонович, 94).

Ізоглоса назви гўба "т.с." в інших укр. гов. продовжується на означення *Polyporus*, *Agaricus* СБН, 200). З сл. **gąba* "гриб".

Назва г'урчїц'і мотивується смаковими властивостями гриба.

Лексема сиройшкы - результат перенесення назви *Russula flava*.

Ч'ірке'омбо - з уг. *csirke* "курча" (Hadrovics-Galdi, I, 352), *gomb* "гриб".

МОХОВИК ЗОЛОТИСТИЙ (*Boletus chrysenteron* Bull.):

моховїк (ужан., борж., марамор., гуц.), моховїчк (гуц.), моховїї гриб" (Чинадієве Мк.), мочпан'і (Загаття Ір.), пот'атице"и" (ужан., борж., верх.), пуг'укане"и" (борж.), пот'ачнїк (ужан., борж.), пот'ачул'ник (марамор.), пуг'ук (Добробратове Ір.), пот'акї (Великий Бічків Рх.), масл'ук (верх., борж.), лїсковїї/-ий (ужан., борж.), шафраны (борж.), шафранїк, шафр'ашїк (борж.), шафрановїї, шафран'овїї (борж.), березовїї/-ий (ужан., верх.), підберезник, пудберезник (Довге Поле Уж., гуц.), смерековїї/-ий (у більшості гов. обл.), смерекове"и" (верх.), топол'овїї (ужан.), топол'ак (Сільце Ір.), жоўт'ак (борж.), жоўт'ух (Грушове Тч.), йаловїї/-ий (ужан.), йалишч'овїї (верх.), те"рновїї (ужан., борж.), син'ак (марамор.), йайсїш'анїк (Широкий Луг Тч.), йайсїш'нїк (Нересниця Тч.), козл'ачїї гриб" (Бобовище Мк.), недобр'і гриби (Мирча В.Бр.), пан'и'кїї гриб" (Новоселиця Мж.), сатанїї с'кїї

гриб^п (Руське Поле Тч.), червений гриб^п (Стрипа Уж.), шалені гриби (Кострина В.Бр.), воробл'ак (Олешник Вн.), грабовий (Порошкове Пр.), драчковий (Верхня Визниця Мк.), дурн'ак (Новобарове Тч.), олен'ачкы (Тросник Вн.), пол'овик (Лазешина Рх.), припутник (Чорна Вн.), пуд'пенкы (Добрянське Тч.), свин'ц'кий сыр (Лікішари Пр.), смол'ак (Кольчине Мк.), тат'ечн'ик (Кам'яниця Уж.), хашчовий (Широкий Луг Тч.), цапар'і (Ільниця Ір.), шампін'йон (Розтоцька Пастіль В.Бр.).

Назви моховик, моховичок, моховий гриб^п, мохнаї мотивуються місцем проростання гриба (на мохових болотах). З них тільки моховик поширений і в інших укр. гов. (СНБ, 248). Пор. ще рос. моховик, білор. махавік "т.с." (ЕСУМ, III, 525).

До цієї ж мотиваційної групи належать і назви л'ісковий/-ий, те^прновий, драчковий, хашчовий, пол'овик, припутник. Пор. білор. палевік "т.с." (Серганина-Яшкин, 112).

Закарп. регіоналізми смерековий/-ий, смерекове^пц, топол'овий, топол'ак, йаловий/-ий, йаловий/овий, грабовий відбивають співіснування гриба з певними видами дерев.

Кілька назв утворилося у результаті перенесення назв інших грибів на основі їх зовнішньої подібності: масл'ук (із *Boletus luteus*), березовий/-ий, підберезник, пудберезник (із *Leccinum scabrum*), пуд'пенкы (із *Agmillariella mellea*), свин'с'кий сыр (із *Lycoperdon perlatum*), шампін'йон (із *Psalliota campestris*), шафрани, шафрановий, шафран'овий, шафранік, шаф'ранік (із *Crocus*).

Похідними від діал. пот'а "пташка" є назви пот'атіне^пц, пут'укане^пц, пот'ачник, пот'ачул'ник, пут'ук, пот'акі, зумовлені істотною непридатністю гриба, з точки зору місцевого населення. З них тільки назва пут'ук вживається в інших укр. гов. на означення *Boletus appendiculatus* (СБН, 268). Цей же принцип мотивації лежить в основі регіоналізмів воробл'ак, олен'ачкы, цапар'і.

Закарп. регіоналізми козл'ачий гриб^п, недобр'і гриби, пан'ц'кий гриб^п, сатанин'с'кий гриб^п, шалені гриби, дури'ак, смол'ак пояснюються сплутуванням цього гриба з отруйним.

Мотивація за кольором лежить в основі назв жоут'ак, жоут'ух, йайешн'яник, йайечин'ник (колір яєчні), син'ак (при доторку шапка гриба синіє), червений гриб^п. Лексема жоут'ак фіксується і в інших укр. гов. для *Cucumis sativus*, *Tagetes erectus* (СБН, 211).

МУХОМОР ЧЕРВОНИЙ (*Amanita muscaria* (L. ex Fr.) Hook.):

мухомор (майже на всій території області), морімух (у більшості гов. обл.), мухолопка (Тур'ї Ремети Пр.), іван-губ^п (гуц.), дурний гриб^п (Квасове Бр.), челе^пний диккий гриб^п (Великі Ком'яти Вн.), короліц'а червона (Чумалево Тч.).

Лексема мухомор утворена шляхом сполучення іменникової основи му^пха з дієслівною морі^пти, що зумовлюється використанням гриба для знищення мух (Симоненко, 70). Ізогласа цієї назви продовжується на всій території України (Сабадош, № 101), крім описуваного гриба, ще й на означення *Amanita phalloides*, *Delphinium elatum* (СБН, 249). З псл. *тихомогь "т.с.". До цієї мотиваційної групи належать і однокореневі номені морімух та мухолопка. З них тільки лексема морімух поширена у бойк., наддністр. гов. (Сабадош, № 101).

Заслужовують на увагу специфічні закарп. регіоналізми, які мотивуються часом проростання гриба, який співпадає з релігійним святом св. Івана (Іван-губ^п), кольором шапинки гриба (короліц'а червона), отруйністю гриба (дурний гриб^п, челе^пний диккий гриб^п). Остання назва вказує ще й на колір.

ОПЕНЬОК ЗВИЧАЙНИЙ (*Agmillariella mellea* (Fr.) ex Vahl):

опен'ки/-ы (у більшості гов. обл.), пуд'пенки/-ы, під'пен'ки/-ы, под'пенкы, пуд'пенкы, пуд'пінки/-ы, пудопен'кы (у більшості гов. обл.), корчован'і (борж.), гриб^п овеч'ий (марамор.), гриб^п віуч'ий (марамор.), губи овеч'і (Луг Рх.), гад'ачкы (Великий Бичків Рх.), глівы (Верхній Студений Мж.).

Назви опен'ки/-ы, пуд'пенки/-ы та похідні зумовлені місцем проростання гриба (біля пенька, під пеньком). З них тільки опен'ки/-ы та під'пенки поширені у надсян., волін.-под., поліс., півд.-сх. (опен'ки), гуц., бук., бойк., наддністр., волін.-под., середньополіс. гов. (під'пен'к'и) (Сабадош, № 99). Пор. також рос. опенки, опята (Меркулова, 198), білор. апенька, слц. opienok, чes. opěnka (Budziszewska, 201), пол. opieńiek, opieńka, podpieńiek (Majewski, 83), болг. пынчушка (Симоненко, 59).

Специфічний закарп. регіоналізм корчован'і (від корчовий "кущовий" мотивується способом проростання гриба (росте корчком).

Закарп. регіоналізми гриб^п овеч'ий, гриб^п віуч'ий, губи овеч'і, гад'ачкы зумовлені малоцінністю гриба.

ОСИКОВИК (*Leccinum aurantiacum* (Fr.) S.F. Gray): підосіковик (гуц.), підосіновик, пудосіновик (зах. частина верх., марамор.), підосічник, пудосічник (верх., борж.), осіковий (Квасове Бр.), осік'іве^пц (Великі Ком'яти Вн.), березовий/-ий (ужан., борж., верх.), підберезник, пудберезник, пудберезник (борж., верх., марамор., гуц.), березовик (Кольчине Мк.), березове^пц (Синевир Мж.), березун (Луги Рх.), топол'овий/-ий (ужан., борж., верх.), топол'ник (гуц.), пуд'топол'ник (марамор., гуц.), топол'іве^пц (Стужиця В.Бр.), челе^пн'ак, черлен'ак (борж., марамор.), челе^пн'ук, челе^пн'ух (марамор.), червоноголове^пц (борж., гуц.), красноноголове^пц (борж., верх.), червоний (червений гриб^п) (ужан., борж.),

— (Антонівка Уж.), козар'ї, косар'ї (борж. марамор., верх.), трепетовиц' (верх.), підопічник
— (Великі Лазі Уж.), дубіуцки (Підгоряни Мк.), тоуст'ук (Красна Тч.), йаловий (Великі Лазі Уж.).

шість назв описуваного гриба походять від назв дерев, біля яких є: підоси́ковник, підоси́новник,
оси́ковий, оси́к'іве"ц', топол'овий/ий, топол'нік, пуд'топол'нік, топол'уве"ц', березовий/ий,
березовік, березове"ц', березун, дубіуцки, йаловий, трепетовиц'. Пор. ще рос.
подоси́ковник, чes. osik, wosik, пол. podosinnik "т.с" (Majewski, 123). Закарп. регіоналізми підопічник,
підопіч"ий також зумовлені місцем проростання гриба.

Назви челе́н'ак, черле́н'ак, челе́н'ук, челе́н'ух, червоноголо́ве"ц', черво́ний (черве́ний) гри́б",
красноголо́ве"ц' зумовлені кольором гриба. Остання поширена і в інших укр. гов. на
Boletus rufus, B. scaber та ін. (СБН, 229).

Похідними від коза є назви козар'ї, косар'ї, зумовлені малоцінністю гриба, з точки зору
населення (ЕСУМ, П, 497). Ізгласа назви козар'ї продовжується у бук. гов. ще й на означення
scabrum, Boletus versipellis (Онишкевич, 1, 364).

Закарп. регіоналізм тоуст'ук зумовлений формою ніжки гриба.

ПЕЧЕРИЦЯ ЛІСОВА (Agaricus silvaticus Secr.): пе"че"риц'а, піч'ір'ц'а (ужан., борж., марамор.,
"чарка (ужан., верх.), пека́рка (Порошкове Пр.), мухомор (борж.), морімух (верх., борж.),
зонтіки/-и (ужан., верх.), козар'ї (верх.), писл'акы (верх.), писл'ачкы
) губи/-и (борж., марамор., гуц.), гат'аны (борж.), підкотигат'ї (Онок Вн.), пістр'акі (гуц.),
"анка, сливіанка (борж.), недо́бр'ї гри́бы (борж., верх.), дурн'ї гри́бы (борж.), дурн'як (марамор.),
гад'ачник (Широкий Лут. Тч.), пастр'агы (Лікіцари Пр.), пісц'анки
Чоноголова В.Бр.), чмур'ї (Великі Лазі Уж.), нейіст'іушій гри́б" (Велика Копаня Вн.), отруйний гри́б"
Ір.), смерд'учий гри́б" (Верховина Бистра В.Бр.), шампін'йони/-и, шампін'они/-и, чемпіони
н., борж.).

Назву пе"че"риц'а та її варіанти М.Фасмер виводить від дієсл. печь (Фасмер, III, 256). З псл.
"риц'а, *pešerica "т.с."

Мухомор, морімух - результат перенесення назв Amanita muscaria на основі отруйності обох
грибів. До цієї ж мотиваційної групи належать й назви дурн'як, козар'ї, гат'аны, підкотигат'ї,
"ачник, пісц'анки, нейіст'іушій гри́б", смерд'учий гри́б", недо́бр'ї гри́бы, дурн'ї гри́бы, отруйний гри́б".
тільки козар'ї поширена і в інших укр. гов. (Онишкевич, 1, 364).

Оригінальними закарп. регіоналізмами є номені писл'акі, писл'ачкы (передають
онаслідувальну дію), зонтіки/-и, амбрелки (зумовлені формою шапки гриба), слиў'анка (вказує на
проростання гриба), пістр'акі, пастр'агы, чмур'ї (етимологія затемнена).

Назва губи/-и, яка фіксується в інших укр. гов. ще й на означення Polyporus (СБН, 200), - з псл.
"гриб, губка" (ЕСУМ, 1, 610).

Назви шампін'йони, шампін'они - з фр. champignon "гриб" (Гришина, 238). Їх ізгласа
довжується у бойк., наддністр., слобож. гов. (Сабадош, № 98). Пор. також рос. шампи́ньон
еркулова, 202), чes. žampion, пол. szampion (Majewski, 636), с.-х. шампи́ньон "т.с." (Симонович, 383).

ПІДБЕРЕЗОВИК (Leccinum scabrum (Bull. ex Fr.) S.F. Gray.):

березовий/ий (у більшості гов. обл.), підберезник, пудберезник, пудберезник, підбер'ізник (у
більшості гов. обл.), підберезовник, пудберезовник (гуц.), березовік (Кольчине Мк.), л'ішчанковий (борж.,
верх.), л'ішчанкоуц'ї (верх.), л'ісковий/ий (ужан., борж., верх.), пудл'існ'ак (марамор.), пудл'існик
арамор.), пудл'ішкы, пудл'ішкы (борж.), пудл'іш'ї (борж.), грабовий/ий (ужан., борж.), топол'овий/ий
ий (ужан., борж.), трепет'іуц'ї (верх.), пол'іганы (борж.), козар'ї, косар'ї (у більшості гов.), козар'ники
верх.), чор'ій (Велятин Хс.), чорн'ї гри́бы (Сільце Ір.), пот'уки (Онок Вн.), пут'укан'ї (Липецька Поляна
Хс.), воробл'як (Великі Ком'яти Вн.), козакы (Тросник Вн.), осикові (Кам'яцьке Ір.).

Місцем проростання гриба зумовлені назви березовий/ий, пудберезник та варіанти, березовік,
л'ішчанковий, л'ішчанкоуц'ї, грабовий/ий, топол'овий/ий, трепет'іуц'ї, осикові, л'ісковий/ий,
пудл'існ'ак, л'ішчанковий та под. З них тільки підберезник, підберезовник фіксуються і в інших укр. гов.
(СБН, 262). Пор. ще рос. березовник, подберезовник (Меркулова, 191, 198), пол. brzeźniak, podbrzeźniak
(Majewsky, 123), с.-х. брезовка "т.с." (Симонович, 73).

Малоцінністю гриба мотивуються назви, пов'язані з назвами тварин: козар'ї, косар'ї, козар'ники
(похідні від коза), пот'уки, пут'укан'ї (закарп. пот'а "пташка"), воробл'як.

Закарп. регіоналізми чор'ій, чорн'ї гри́бы пов'язані із властивістю гриба темніти під час
переробки.

РИЖИК ЗВИЧАЙНИЙ (Lactarius deliciosus Fr.):

ри́жик, ры́жик (майже на всій території обл.), рички (верх.), гирч'іц'ї, г'урч'іц'ї, гурч'іц'ї, горч'іц'ї
(ужан., борж.), гирч'іц'ї (верх.), лісичка (у більшості гов.), голубішка (борж., марамор.), жоут'кы
(марамор.), жоут'ачкы (Онок Вн.), губы (ужан.), сиройішка, с'іройішка, сировішка, сировушка,

сорови́чки (у більшості гов. обл.), волни́шка (борж., марамор.), скрип (Новобарове Тч.), скрипа́к (Луги Рх.), красно́голове^{нц} (Кам'яниця Уж.), те^нрпівий (Стрипа Уж.), хл'іб^{нц}і (Кольчине Мк.), чоло́вічки (Горіпчове Хс.), ди́кий гриб^н (Бородівка Мк.), мо́лочний гриб^н (Верховина Бистра В.Бр.), черве́ний гриб^н (Кам'яниця Уж.).

Кодір шапинки гриба зумовив назви ри́жик, (ры́жик) (з псл. *ryšikъ "т.с."), жо́ут`кы́, жо́ут`ачкы́, красно́голове^{нц}, черве́ний гриб^н.

У результаті перенесення назв *Cantharellus cibarius*, *Russula aeruginea*, *Lactarius torminosus* утворилися відповідно номен лисі́чка, сиройі́шка та варіанти, голубі́нка та волни́шка.

Назва ги́рч'я́ці та варіанти пояснюються смаковими властивостями гриба. Ги́рки́н'я у лемк. гов. вживається на означення *Lactaria piperata* (СБН, 82).

Назви скрип, скрипа́к мотивуються властивістю щільної м'якоти гриба скрипіти при розрізуванні. Перша поширена також у лемк. гов. для *Lactaria piperata* (СБН, 82).

Закарп. регіоналізмами є те^нрпівий (вказує на місце проростання гриба), ди́кий гриб^н (дикоростучий характер), мо́лочний гриб^н (властивість м'якоти гриба виділяти солодку рідину), хл'іб^{нц}і, чоло́вічки (форму гриба).

СИРО́ЙЖКА ЗЕЛЕНА (*Russula aeruginea* Lindb.):

сиройі́шка (верх., гуц.), сирови́чка (Сімерки Пр.), сиру́чка (Красна Тч.), голубі́нка (на всій території обл.), голубі́шка (марамор.), рапо́ука (Чинадієве Мк.).

Назва сиройі́шка утворена від прикм. сирі́й та ім. їжа. Поширена і в інших укр. гов. (СБН, 284). З псл. *syroŭŷa "т.с.". На можливість споживати гриб в сирому вигляді вказують й закарп. регіоналізми сирови́чка та сиру́чка.

Назви голубі́нка, голуби́нка зумовлені кольором шапинки гриба. Поширені також у бойк., бук. гов. (Онишкевич, І, 174).

Лексема рапо́ука пояснюється формою країв гриба (закарп. ра́павий "шорсткий").

Скорочення назв мов, говорів.

білор. - білоруська	поліс. - поліський
бойк. - бойківський	пол. - польська
болг. - болгарська	рос. - російська
бук. - буковинський	середньополіс. - середньополіський
волин.-под. - волінсько-подільські	слобож. - слобожанський
гуц. - гуцульський	слц. - словацька
закарп. - закарпатський	с.-х. - сербохорватська
лемк. - лемківський	уг. - угорська
нім. - німецька	укр. - українська
наддністр. - наддністрянський	фр. - французька
надсян. - надсянський	чос. - чеська
півд.-сх. - південно-східні	

Скорочення назв районів Закарпатської області

Бр. - Берегівський	Ір. - Іршавський	Рх. - Рахівський
В.Бр. - Великоберезнянський	Мж. - Міжгірський	Св. - Свалявський
Вн. - Виноградівський	Мк. - Мукачівський	Тч. - Тячівський
Вл. - Воловецький	Пр. - Перечинський	Уж. - Ужгородський
		Хс. - Хустський

ЛІТЕРАТУРА

1. Ахтаров Б. Материали за български ботаничен речникъ.- София, 1939.- 315 с.
2. Гриншпа И.П. Из диалектной лексики флоры Рязанской области //Вопросы грамматики и лексики современного русского языка. Учен. зап. Рязан. гос. пед. ин-та. Вып. каф. русск. яз.- Т. XXV.- Рязань, 1959.- С. 187-254.
3. ЕСУМ - Етимологічний словник української мови /За ред. О.С.Мельничука: В 7 т.- К.: Наук. думка, 1982-1988.- Т.1-3.
4. Заворотна Т.П. Українські народні назви гриба *Boletus edulis* bull. ex Fr. у говорах району Карпат // Культура і побут населення Українських Карпат: (Мат. Респ. наук. конф.).- Ужгород, 1973.- С. 223-230.
5. Лисенко П.С. Словник поліських говорів.- К.: Наук. думка, 1974.- 260 с.
6. Меркулова В.А. Очерки по русской народной номенклатуре растений.- М.: Наука, 1967.- 258 с.
7. Онишкевич М.Й. Словник бойківських говірок: В 2 т. - К.: Наук. думка, 1984.
8. Сабадош І.В. Атлас ботанічної лексики української мови (рукопис).

- . Сержанина Г.И., Яшкин И.Я. Грибы.- Минск: Наука и техника, 1986.- 232 с.
- Синюченко Л.О. Лексико-семантичні особливості назв грибів в українській мові // Мов.-во.- 1972.- №1-79.
11. Симонович Д. Ботанички речник имена биљака.- Београд: Издавачка установа српске
12. СБН - Словник ботаничної номенклатури.- Харків: Держ. вид-во України, 1928.- 313 с.
13. Фасмер М. Этимологический словарь русского языка.- М.: Прогресс, 1964-1973.- Т. 1-4. .
14. Budziszewska W. Słowiańskie słownictwo dotyczące przyrody żywej.- Wrocław-Warszawa-Kraków: Słownictwo Polskiej Akademii Nauk, 1965.- 357 s.
15. Dernek A. Huby lesov, polja a luk.- Martin: Vydavateľstvo osveta.- 444 s.
16. Hadrovics L., Gáldi L. Magyar-orosz szótár.- Budapest: Akadémiai kiadó, 1972.
17. Majewski E. Słownik nazwisk zoologicznych i botanicznych polskich.- Warszawa, 1894.- Т. II.- 886 s.

LEXICO-SEMANTICAL CHARACTERISTICS OF MUSHROOM LEXICS IN UKRAINIAN TRANSCARPATHIAN DIALECTS

Myholynets O.F.

In the article lexico-semantical, etymological, linguo-geographical analysis of 12 species of mushrooms is presented. The language material was collected by the author in 150 towns and villages of Transcarpathia on the basis of a special programme.

ПИТАННЯ ПРО КЕРУВАННЯ У ТВОРАХ РИМСЬКИХ ГРАМАТИКІВ ХАРІСІЯ ТА ДІОМЕДА

Орос М.В.

Керування - одне з основних понять сучасної синтаксичної науки. Воно визначається як "такий синтаксичний зв'язок між ведучим і залежним членами, при якому ведучий (керуючий) член вимагає від залежного (керованого) іменного члена певної відмінкової форми, що залишається незмінною при будь-якій заміні форм керуючого члена" (Сучасна українська літературна мова, 67).

Відкриття цього способу підрядного зв'язку в словосполученнях було результатом тривалих пошуків дослідників мови від античного світу до нашого часу. Вчення римських граматиків про керування розроблялось під впливом грецької граматичної науки. Вони, як і грецькі мовознавці, справедливо вважали, що керуванню підлягають непрямі відмінки - генетив, датив, акузатив і аблатив, а номінатив і вокатив вважались "незалежними", які не підлягають керуванню.

Найбільш ранній матеріал про керування в латинській мові міститься у граматичних підручниках артиграфів IV ст.н.е., а саме в розділах, озаглавлених "De idiomatibus" ("Про особливості"), які включали до свого складу зіставлення граматичних явищ двох античних мов - давньогрецької та латинської, зокрема міркування про відмінності у граматичній структурі цих мов, про розбіжність у граматичному роді, числі, у керуванні відмінками тощо.

Римський граматик IV ст.н.е. Харісій у п'ятій книзі свого граматичного твору "Ars grammatica" ("Мистецтво граматики") у розділі "De idiomatibus" так визначає особливості давньогрецької та латинської мов: "Особливості нашої мови повинні бути незліченні. Коротше кажучи, сюди належить все те, що ми висловлюємо згідно з нашим мовним звичаєм, а не так, як греки. Ці особливості виникають з родів імен, які ми маємо всупереч грецькому звичаю, (бо коли ми кажемо *hīs honoꝛ*, *η τιμη* то у час цей іменник є чоловічого роду, а у них - жіночого) або з протилежних дієслівних станів, наприклад: *lucro* і *παλατις*, бо це дієслово має у нас пасивну форму, а у греків активну" (Keil, 291). Далі Харісій відзначає, що інші грамматики так пояснювали наявність цих особливостей: "Хоч латинська мова, - писали вони, знаходиться під сильним впливом грецької мови, однак зустрічаються певні відмінності, які виникли внаслідок вільності з боку давніх римлян або внаслідок своєрідності латинської мови" (Keil, 292). Це положення він ілюструє на прикладі керування відмінками. Так, наприклад, де у грецькій мові стоїть генетив, у латинській вживається датив, наприклад: *parco tibi*, а там, де греки ставлять датив, римляни генетив, наприклад: *puet me amoris*.

Розділ "Про особливості" був складовою частиною трактатів римських граматиків. Серед цих "особливостей" головне місце займають *idiomata casuum* - "особливості відмінків". Ці особливості полягають у різному вживанні відмінків у грецькій і латинській мовах після деяких дієслів, а також прикметників та дієприкметників. Розділ "Про особливості відмінків", як правило, побудований за такою схемою: спочатку розглядається вживання генетива, потім датива, далі акузатива і, нарешті,